

Rada Fundacji:

Danuta Przywara - Przewodnicząca
Henryka Bochniarz
Janusz Grzelak
Miroslaw Wyrzykowski
Ireneusz Cezary Kamiński
Hanna Machińska
Witolda Ewa Osiatyńska
Andrzej Rzepliński
Wojciech Sadurski

Zarząd Fundacji:

Prezes: Maciej Nowicki
Wiceprezes: Piotr Kładoczny
Sekretarz: Małgorzata Szuleka
Skarbnik: Lenur Kerymov
Członkini: Aleksandra Iwanowska

Warszawa, 15 stycznia 2024 roku

3/2024/PSP/KJ

Szanowny Pan
Prof. Adam Bodnar
Minister Sprawiedliwości
Ministerstwo Sprawiedliwości
Al. Ujazdowskie 11
00-950 Warszawa

Helsińska Fundacja Praw Człowieka (dalej: „HFPC” bądź „Fundacja”) pragnie zwrócić się do Pana Ministra z prośbą o udzielenie informacji na temat aktualnego stanu postępowania karnego w sprawie funkcjonowania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej tzw. tajnych więzień CIA. W tym zakresie prosimy także o rozważenie możliwości udostępnienia opinii publicznej postanowienia prokuratora o częściowym umorzeniu postępowania karnego w tej sprawie oraz postanowienia sądu utrzymującego to postanowienie w mocy.

Fakt istnienia na początku XXI w. na terenie Polski tzw. tajnych więzień CIA został potwierdzony w dwóch orzeczeniach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach *Al Nashiri przeciwko Polsce*¹ oraz *Husayn (Abu Zubaydah) przeciwko Polsce*². Sprawy te dotyczyły osób, które były przetrzymywane na terenie Polski w latach 2002-2003. W obu orzeczeniach ETPC stwierdził, że Polska naruszyła szereg praw człowieka, w tym zakazu tortur, prawa do rzetelnego procesu oraz prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Trybunał wskazał również m.in., że Polska umożliwiła przetrzymywanie oraz torturowanie w/w skarżących.

Co istotne, w przywołanych wyżej wyrokach ETPC wyraźnie wskazał, iż „[...] **znaczenie oraz waga przedmiotowych zagadnień wymagają w niniejszej sprawie szczególnie intensywnej kontroli publicznej nad śledztwem.** Po pierwsze, te kwestie obejmują zarzuty poważnych naruszeń praw człowieka dotyczących tortur i popełnionych w ramach tajnego programu zatrzymań, transportów, tajnego przetrzymywania i przesłuchiwania osób podejrzanych o terroryzm prowadzonego na dużą skalę przez CIA we współpracy ze służbami wywiadowczymi Polski i wielu innych państw. Co równie ważne, kwestia ww. programu wiąże się z wątpliwościami dotyczącymi legalności oraz zasadności zarówno decyzji podjętych przez polskich

¹ Wyrok ETPC z 24 lipca 2014 r. w sprawie *Al Nashiri przeciwko Polsce*, skarga nr 28761/11.

² Wyrok ETPC z 24 lipca 2014 r. w sprawie *Husayn (Abu Zubaydah) przeciwko Polsce*, skarga nr 7511/13.

funkcjonariuszy publicznych, jak i działań, w które były zaangażowane służby bezpieczeństwa państwowego i wywiadu w ramach realizacji Programu HVD CIA na terytorium Polski. Przypisanie odpowiedzialności osobom odpowiedzialnym za rzekome popełnienia bezprawnych czynów jest kluczowe do utrzymania zaufania do organów państwa polskiego jako przestrzegających litery prawa, a polska opinia publiczna ma uzasadniony interes w uzyskaniu informacji na temat śledztwa i jego wynikach. **Dlatego też na krajowych władzach spoczywa obowiązek zagwarantowania w niniejszej sprawie wystarczającej kontroli publicznej** bez nieodpuszczalnego narażania na szwank bezpieczeństwa narodowego[...]”³. Trybunał podniósł również, że „[...] w odniesieniu do nieprzestrzegania przez Polskę artykułu 38 Konwencji, Trybunał zauważył, że śledztwo może obejmować kwestie bezpieczeństwa państwowego [...]. Jednakże nie oznacza to, że w powoływaniu się na poufność lub tajemnicę przy odmowie ujawnienia materiałów ofierze lub opinii publicznej daje organom śledczym pełną swobodę.”⁴.

Niestety, jak dotąd opinia publiczna była pozbawiona dostępu do praktycznie jakichkolwiek informacji o śledztwie prowadzonym w omawianej sprawie, które w zasadniczej części⁵ zostało umorzone postanowieniem z dnia 30 listopada 2020 roku⁶. Nawet sama informacja o wydaniu wspomnianego, niezwykle istotnego postanowienia nie została ogłoszona i opinia publiczna dowiedziała się o tym fakcie dopiero niemal dwa lata później – w październiku 2022 roku – wskutek śledztwa dziennikarskiego⁷.

Co więcej, również komunikacje kierowane przez polski rząd do Komitetu Ministrów Rady Europy nie zawierały szczegółowych informacji dotyczących przyczyn umorzenia śledztwa⁸. Przytoczone sprawy należą do grupy nadzorowanych przez Komitet Ministrów Rady Europy z tzw. procedury podwyższonej (*enhanced supervision procedure*). W ostatniej ocenie statusu wykonania wyroku *Al Nashiri p. Polsce* (z września 2023 roku)⁹ Komitet m.in. po raz kolejny wezwał polskie władze do udzielenia wymaganych informacji dotyczących krajowego śledztwa oraz przypomniał, że znaczenie i powaga kwestii związanych z tymi sprawami wymagają szczególnie intensywnej kontroli publicznej śledztwa. W ocenie Komitetu Ministrów informacje udostępniane społeczeństwu oficjalnymi kanałami są nadal skąpe i niejasne, nie tylko jeśli chodzi o

³ *Al Nashiri przeciwko Polsce*, para. 497 (tłum. Ministerstwo Spraw Zagranicznych); *Husayn (Abu Zubaydah) przeciwko Polsce*, para. 491.

⁴ *Al Nashiri przeciwko Polsce*, para. 494; *Husayn (Abu Zubaydah) przeciwko Polsce*, para. 488.

⁵ W pozostałej części – dot. stosowania przez funkcjonariuszy Stanów Zjednoczonych tzw. zaawansowanych technik przesłuchań wobec zatrzymanych, a także pozbawienia wolności tych osób na terytorium RP – postanowieniem z dnia 26 lutego 2021 roku śledztwo zostało zawieszona na czas oczekiwania na odpowiedź władz Stanów Zjednoczonych. Aktualnie, zgodnie z informacjami przekazanymi Komitetowi Ministrów Rady Europy w komunikacji polskich władz z dnia 27 lipca 2023 roku, postępowanie przygotowawcze w tym zakresie zostało wznowione.

⁶ Postanowienie prokuratora Prokuratury Regionalnej w Krakowie z dnia 30 listopada 2020 roku, sygn. akt RP II Ds 16.2016.

⁷ Zob. <https://poznan.wyborcza.pl/poznan/7,36001,29059826,wiezienie-cia-bez-kary-wyborcza-ujawnia-prokuratura-umorzyla.html> (dostęp: 4.01.2024).

⁸ Patrz komunikacja władz polskich z lipca 2023 roku: [Communication from the authorities (27/07/2023) concerning the case of AL NASHIRI v. Poland (Application No. 28761/11)], dostępna pod adresem: [https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22execidentifier%22:%7B%22DH-DD\(2023\)895E%22%7D%7D](https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22execidentifier%22:%7B%22DH-DD(2023)895E%22%7D%7D) (dostęp: 4.01.2024).

⁹ Dostępna pod adresem: <https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22execidentifier%22:%7B%22004-20624%22%7D%7D>.

charakter przestępstw stanowiących sedno śledztwa, ale, co ważniejsze – o powodach decyzji o częściowym umorzeniu postępowania¹⁰.

Przytaczane już powyżej postanowienie zostało podzielone na dwie części – jedną objętą klauzulą tajności i drugą, jawną. Mimo to, wniosek z dnia 26 października 2022 roku skierowany przez HFPC do Prokuratora Regionalnego w Krakowie w trybie dostępu do informacji publicznej dotyczący udostępnienia części jawnej rzeczzonego postanowienia wraz z uzasadnieniem w wersji zanonimizowanej spotkał się z odmową¹¹.

Na potrzeby zarysowanego powyżej problemu warto również zwrócić uwagę na kwestię coraz wyraźniejszego zakorzenienia się w prawie międzynarodowym tzw. prawa do prawdy w odniesieniu do rażących naruszeń praw człowieka¹², w procesie, w którym ważną rolę odegrało m.in. orzecznictwo ETPC¹³. W tym zakresie właśnie w sprawie *Al Nashiri* podczas rozprawy publicznej Specjalny Sprawozdawca ONZ przedłożył – również w imieniu Rady Praw Człowieka Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka – uwagi dotyczące zakresu prawa do prawdy we współczesnych prawach człowieka, wskazując, że „[...] Organizacja Narodów Zjednoczonych postrzegąta to jako prawo mające dwa wymiary - wymiar prywatny i wymiar publiczny. Zgodnie z konsekwentnym stanowiskiem ujętym w mechanizmach ONZ tam, gdzie rzekomo nastąpiły rażące lub systematyczne naruszenia praw człowieka, prawo do prawdy nie wyłącznie bezpośredniej ofierze, **ale również społeczeństwu.**”¹⁴. Na podstawie tych uwag można podnieść, iż w kontekście poważnych naruszeń praw człowieka istnieje po stronie państwa szczególny obowiązek, który wymaga informowania nie tylko ofiar oraz ich rodzin, ale również społeczeństwa, o tym, co się stało.

Zdaniem Fundacji, odpowiednie zbadanie i rozliczenie naruszeń prawa związanych z funkcjonowaniem na terytorium RP tajnych ośrodków CIA można rozpatrywać także w kontekście stojącego przed obecnymi polskimi władzami wyzwania związanego z odbudową praworządności. Stosowanie tortur stanowi oczywiste i rażące naruszenie zasady praworządności – zarówno bowiem Konstytucja, jak i prawo międzynarodowe w sposób absolutny zakazują tego rodzaju działań ze względu na ich sprzeczność z zasadą godności człowieka. Opinia publiczna ma zatem prawo wiedzieć, jakie działania zostały podjęte w celu wyjaśnienia omawianej sprawy i jakie były powody częściowego umorzenia postępowania.

Mając to na uwadze, zwracamy się z uprzejmą prośbą do Pana Ministra o udostępnienie informacji wskazanych na wstępie niniejszego pisma, licząc na jej przychylne rozpatrzenie, tym bardziej, że pamiętamy i cenimy Pana wcześniejsze osobiste

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Odpowiedź Prokuratora Regionalnego w Krakowie z dnia 9 listopada 2022 roku, sygn. 2004-4.Ip.29.2022.

¹² Zob. Marloes van Noorloos, *A Critical Reflection on the Right to the Truth about Gross Human Rights Violations*, *Human Rights Law Review*, vol. 21, wyd. 4 grudnia 2021 roku, str. 874–898; dostępny pod adresem: <https://academic.oup.com/hrlr/article/21/4/874/6327498> (dostęp: 4.01.2024).

¹³ Zob. np. *El-Masri p. Byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii*, skarga nr 39630/09.

¹⁴ *Al Nashiri p. Polsce*, para. 482.

zaangażowanie i ogromne zasługi dla wyjaśnienia sprawy tortur w tajnych więzieniach CIA na terenie Polski.

Z wyrazami szacunku,

W imieniu Zarządu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka,



Helsińska Fundacja Praw Człowieka
WICEPREZES ZARZĄDU
Piotr Kłodoczny
Piotr Kłodoczny